

ARAŞTIRMA MAKALESİ

BANKALARDA PAY GERİ ALIMI: MUHASEBESİ VE FİNANSAL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ AÇISINDAN MEVDUAT BANKALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME***SHARE REPURCHASE IN BANKS: AN EXAMINATION UPON DEPOSIT BANKS IN TERMS OF ACCOUNTING AND EFFECTS ON FINANCIAL PERFORMANCE***

Doç. Dr. Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR*
Dr. Mustafa Tevfik KARTAL**

ÖZ

Türkiye’de yaşanan finansal dalgalanmalarla birlikte halka açık şirketlerin pay fiyatlarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Borsada oluşan fiyatın, finansal sonuçlarını yansıtmadığı gerekçesiyle ve ortakların korunması amacıyla aralarında bankaların da bulunduğu bazı halka açık şirketler pay geri alımı süreci başlattığını duyurmuştur. Bu çalışma, bankaların Türkiye ekonomisi açısından önemi dikkate alınarak, bankaların pay geri alım işlemlerinin muhasebesi ve finansal performans üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma sonucunda, pay geri alımının dağıtılabilir kar ve öz-kaynak tutarlarını azalttığı ve yedek akçelerin geçmiş yıl karından ayrılmasının muhasebe ve raporlama açısından daha doğru olacağı belirlenmiştir. Pay geri alımı, bankalar tarafından dikkatlice kullanılması gereken bir araç olup, oluşturduğu etkiler nedeniyle bankaların pay geri alımı hususunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından ikincil düzenleme yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bankalar, Finansal Etki, Muhasebe, Pay Senetleri, Pay Geri Alımı, Yedek Akçe.

* Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu, ncoban@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2842-529X>.

* Borsa İstanbul Stratejik Planlama ve Yatırımcı İlişkileri Direktörlüğü, mustafatevfikkartal@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8038-8241>.

ABSTRACT

With the financial fluctuation seen in Turkey, significant decreases in share prices of publicly traded companies were seen. Due to fact that share price in stock market do not reflect the financial results and in protecting shareholders, some publicly traded companies including banks announced that they initiated a share repurchase process. Taking into consideration importance of banks for Turkey economy, this study is prepared to examine accounting and impacts on financial performance of banks' share repurchase transactions. As a result of the study, it is determined that distributable profit and shareholders' equity amounts decrease because of share repurchase and allocating retained earnings from previous year profit is more accurate in terms of accounting and reporting. Share repurchase is a tool that should be used carefully by the banks and it is recommended that the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) make a secondary regulation on share repurchase due to its effects.

Keywords: Banks, Financial Effect, Accounting, Shares, Share Repurchase, Retained Earnings.

1. GİRİŞ

Türk Bankacılık Sektörü (TBS) finansal göstergeler açısından büyümesine devam etmektedir. 52 bankanın 207.176 personel ve 11.565 şube ile faaliyet gösterdiği TBS, 2018 yılsonu itibarıyla 3,8 trilyon TL aktif büyüklüğe ve 54 milyar TL net kar büyüklüğüne ulaşmıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 2018: 1-2-8). TBS büyümesine karşın zaman zaman çeşitli zorluklarla da karşılaşmaktadır. Türkiye'de 2018 yılında yaşanan yüksek dalga boylu finansal dalgalanma, bankaların finansal tablolarında oluşacak etki açısından ciddi kaygılara neden olmuştur. Sermaye piyasalarının derin olmadığı ve fiyat oluşumlarının sağlıklı oluşmayabildiği Türkiye gibi ülkelerde, halka açık bankalar ise söz konusu finansal dalgalanmalardan daha fazla etkilenmektedir. Bu durumun temelinde ise, halka açık bankaların pay senedi fiyatlarının borsalarda belirlenmesi yatmaktadır.

Bankalar, finansal sonuçlarındaki etkileri minimize edebilmek için piyasada oluşan olağan dışı fiyat hareketlerinden korunmak durumundadır. Türk Ticaret Kanunu (TTK), bankalara paylarını belirli şartlar ve limitler dâhilinde geri alma imkânı tanımaktadır. Ek olarak, Sermaye Piyasası Kanunu'nda (SerPK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yapılan düzenlemelerde halka açık şirketlerin ve doğal olarak halka açık bankaların pay geri alımına ilişkin hükümler yer almaktadır.

Pay geri alımı, süresi, fiyat aralığı ve geri alınacak payların üst sınırı belirli olacak şekilde bir program dâhilinde, şirketlerin daha önce ihraç ettikleri payları geri alması şeklinde tanımlanabilmektedir. Pay geri alımları temel olarak halka açık şirketler için SPK düzenlemeleri çerçevesinde çağrı yapılmak yoluyla veya halka açık olmayan şirketler için TTK düzenlemeleri çerçevesinde ortaklarla müzakereler yapmak suretiyle gerçekleştirilebilmektedir (Pirgaip, 2014, s.106; Karakuş vd., 2017, s.56).

2018 yılında şirketler tarafından yapılan pay geri alım duyuruları incelendiğinde birçok şirket tarafından pay geri alım programı başlatıldığı; bu kapsamda, Türkiye İş Bankası A. Ş. (İş Bankası) ve Türkiye Halk Bankası A. Ş. (Halk Bankası) tarafından pay geri alım programı başlatılmasına yönelik duyuru yapıldığı görülmektedir. İş Bankası 17.08.2018 tarihli duyurusunda, 130.000.000 TL adet payın 550.000.000 TL bedele kadar geri alınmasına yönelik karar alındığını duyurmuştur (Bloomberght, 2018a; KAP, 2019). Halk Bankası ise 30.08.2018 tarihli duyurusunda, 7.000.000.000 adet payın 450.000.000 TL bedele kadar geri alınmasına yönelik karar alındığını duyurmuştur (Bloomberght, 2018b; KAP, 2019). Bankaların söz konusu duyurularına gerekçe olarak, Borsa İstanbul'da (BİST) oluşan pay senedi fiyatlarının, bankaların faaliyet sonuçlarının niteliğini ve finansal yapısını yansıtmaktan uzaklaştığı, ortakların menfaatlerinin korunmasının ve sağlıklı fiyat oluşumuna katkı sağlanmasının amaçlandığı hususlarının gösterildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bankalar, pay senedi fiyatlarının ciddi oranda düştüğü dönemlerde, pay senetlerinin gerçek değeri hakkında piyasaya mesaj vermek ve düşük fiyatlamayı önleyebilmek için pay geri alımına da başvurabilmektedir (Pirgaip ve Karacaer, 2015, s.105).

Finansal dalgalanma dönemleri başta olmak üzere, pay geri alımının bankalar açısından önemi ortadadır. Bu kapsamda, bankaların pay geri alımlarının detaylı bir şekilde ele alınması bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bu nedenle, çalışma, bankaların pay geri alımlarının muhasebeleştirilmesine ve pay geri alımlarının finansal performans üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Bankaların pay geri alımı, muhasebeleştirmeye ilişkin örneklerle ve finansal performans üzerindeki etkileri açısından incelemeye literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır.

Türkiye'de yürürlükteki mevzuat düzenlemeleri gereğince bankalar, işlemlerini uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)/Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) kullanarak mu-

hasebeleştirmek zorundadır. Bu kapsamda, bankaların finansal tablolarının standart ve karşılaştırılabilir olması amacı da gözetilerek BDDK tarafından TMS ile uyumlu Tekdüzen Hesap Planı (THP) oluşturulmuş ve bankaların işlemlerini muhasebeleştirmesinde THP'nin kullanımı zorunlu tutulmuştur (BDDK, 2017: madde 1; TTK, 2011: madde 69-514). Ayrıca halka açık bankaların pay geri alımı yapması halinde, bu işlemler SPK düzenlemesi uyarınca TMS/TFRS'ye göre muhasebeleştirilmelidir (SPK, 2014a: madde 20). Bu zorunluluklar birlikte göz önünde bulundurularak bankaların pay geri alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi TMS/TFRS'yi yansıtan THP çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra ikinci bölümde pay geri alımı ve mevzuat çerçevesi ile ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, literatür taraması kapsamında pay geri alımı ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, bankalarda pay geri alımının muhasebeleştirilmesine ilişkin örnekler paylaşılmış ve pay geri alımının finansal performans üzerindeki bazı etkilerine yönelik inceleme yapılmıştır. Son bölümde ise değerlendirme yapılmıştır.

2. PAY GERİ ALIMI VE MEVZUAT ÇERÇEVESİ

Pay geri alımı “süresi, fiyat aralığı ve geri alınacak payların üst sınırı belirli olacak şekilde bir program dâhilinde, şirketlerin daha önce ihraç ettikleri payları geri alması” şeklinde tanımlanmaktadır (Karakuş vd., 2017, s.56). Türkiye’de pay geri alımı, ilk başta SPK’nın ilke kararları ile birlikte sadece halka açık şirketler için uygulanma imkânı bulmuş, 2011 yılında yeni TTK’nın yayınlanması ile birlikte tüm şirketleri kapsayacak şekilde genişlemiştir (Pirgaip ve Karacaer, 2015, s.106).

Pay geri alımı çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Bu yöntemler arasında, borsa üzerinden geri alım, ortaklara teklif ile çağrı yoluyla geri alım, ortaklarla yapılacak anlaşmalar çerçevesinde müzakere yoluyla geri alım ve türev işlemler aracılığıyla (sentetik) geri alım yer almaktadır (Karakuş vd., 2017, s.56). Bununla birlikte, mevzuat zorunluluğunun da etkisiyle birlikte, şirketler tarafından en sık uygulanan yöntem borsadan alım olmaktadır.

2.1. Pay Geri Alımının Nedenleri

Şirketlerin pay geri alımı yapmasının arkasında çeşitli nedenler yer alabilmektedir. Birinci neden, geri alınan payların daha sonra satılmasıdır. İkinci neden, geri alınan payların iptal edilerek sermayenin azaltılması olabilmektedir. Üçüncü neden, pay değerlerinin ciddi şekilde düştüğü dönemlerde, paylarının gerçek değeri hakkında piyasaya mesaj vermek ve böylece düşük fiyatlamanın önüne geçmektir. Nitekim şirket yöneticileri şirketlerin faaliyetleri hakkında yatırımcılara kıyasla daha fazla bilgiye sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, şirketlerin pay geri alımı yapması piyasa tarafından olumlu algılanmaktadır. Dördüncü neden, şirket paylarının borsa oynaklığının azaltılması ve fiyatlarının artırılmak, böylece yatırımcıların güveninin pekiştirilmek istenmesidir. Beşinci neden, pay geri alımı yapıldığı için şirketin atıl durumdaki nakitleri azalacağından, şirket yönetimlerinin şirket değerini olumsuz etkileyecek yatırımlara yönelmemesini sağlamaktadır. Altıncı olarak, şirketler için en uygun sermaye yapısını/kaldıraç seviyesini oluşturmaktır. Yedinci olarak, özellikle halka açıklık oranı yüksek olan şirketlerde, başka şirketler tarafından ele geçirilmesini önlemektir. Temettü ödenmesi yerine pay geri alımı yapılması suretiyle şirket vergi yükünün azaltılması, şirketlerin ortaklardan olan borçlarını tahsil etmesi ve türev işlemler nedeniyle şirket paylarının çalışanlara/yatırımcılara verilmesi gerekliliği, şirketleri pay geri alımına yönlendiren diğer nedenleri oluşturmaktadır (Ergin, 2011, s.68-70; Ayan, 2013, s.190-193; Pirgaip ve Karacaer, 2015, s.105; Kaval, 2016, s.92-94; Karakuş vd., 2017, s.56; Pirgaip ve Karacaer, 2015, s.26-27).

2.2. Pay Geri Alımına İlişkin Mevzuat Çerçevesi

Şirketlerin pay geri alımları ile ilgili genel hükümler TTK'da, halka açık şirketler için özel düzenlemeler ise TTK'ya benzer şekilde sermaye piyasası mevzuatında yer almaktadır. Bu nedenle, pay geri alımına ilişkin mevzuat çerçevesi kapsamında TTK, SerPK ve SPK düzenlemeleri ele alınmıştır. Bankacılık mevzuatında ise bankaların pay geri alımına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

2.2.1. TTK'da Pay Geri Alımı

Uluslararası alanda çeşitli uygulamaları bulunması ve SPK ilke kararı ile birlikte Türkiye'de halka açık şirketlerle sınırlı olarak uygulanmasına karşın, şirketlerin pay geri alımının hukuki temeli TTK'da yapılan düzenlemeyle oluşturulmuştur.

Eski TTK’da şirketlerin kendi paylarını geri alması bazı istisnai durumlar haricinde yasaklanmıştır (TTK, 1956: madde 329). Bununla birlikte, gerek uluslararası alandaki uygulamalar gerekse ulusal alandaki ihtiyaçlar değerlendirilerek yeni TTK’da belirli sınırlamalar dâhilinde şirketlerin kendi paylarını geri almalarına imkân tanınmıştır (TTK, 2011: madde 379). TTK’nın 379 ilâ 389. maddeleri arasında şirketlerin kendi paylarını geri alması ve rehin olarak kabul etmesine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir.

TTK’nın 379. maddesinin 1. fıkrasında, şirketlerin esas/çıkarılmış sermayelerinin %10’unu aşan veya aşacak olan miktarda bedelli (ivazlı) olarak pay geri alımı yapamayacakları düzenlenmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında, payların geri alınabilmesi için şirket genel kurulunun yönetim kurulunu yetkilendirmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu yetkilendirmenin azami süresi 5 yıl ile sınırlı olup ek olarak geri alınacak payların miktarı ile alt ve üst sınırının belirlenmesi gerekmektedir. Aynı maddenin 3. fıkrasında “iktisap edilecek payların bedelleri düşüldükten sonra, kalan şirket net aktifinin, en az esas/çıkarılmış sermaye ile kanun ve esas sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeyen yedek akçelerin toplamı kadar olması” gerektiği düzenlenmiştir. Aynı maddenin 4. fıkrasında, sadece bedelleri ödenmiş payların geri alınabileceği düzenlenmiştir. Aynı maddenin 5. fıkrasında ise, yavru şirketin ana şirketin paylarını alması halinde de uygulanacağı, payları borsada işlem gören şirketler hakkında ise SPK tarafından gerekli düzenlemelerin yapılacağı düzenlenmiştir.

TTK’nın 380. maddesinde, kanuna karşı hileye ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. TTK’nın 381. maddesinde ise 379. maddede belirtilen genel kurulun yönetim kurulunu yetkilendirmesi gerekliliğine bir istisna getirilmektedir. Bu kapsamda, yakın ve ciddi bir kayıptan kaçınmak için gerekli olması halinde genel kurul kararı olmaksızın yönetim kurulu şirket paylarını geri alabilir. Bununla birlikte, toplanan ilk genel kurulda, şirket paylarının geri alınmasına ilişkin nedenler ve amaçlar, geri alınan payların adedi, nominal tutarı ve sermayeye oranı, toplam ödeme tutarı ve ödem şartları hakkında bilgi verilir.

TTK’nın 382. maddesinde, TTK’nın 379. maddesinden istisnalar tanımlanmıştır. Bu kapsamda, “esas/ çıkarılmış sermayesinin azaltılmasına ilişkin TTK’nın 473 ilâ 475. madde hükümleri uygulanıyorsa; küllî halefiyet kurulunun gereğiyle; bir kanuni satın alma yükümünden doğuyorsa; bedellerinin tümü ödenmiş olmak şartıyla ve cebri icradan, bir şirket alacağının tahsili amacına yönelikse; şirket, menkul kıymetler şirketiye” pay geri alımları, TTK’nın 379. maddesinden istisnadır.

TTK'nın 383. maddesinde, bedellerinin tamamının ödenmiş olması kaydıyla, şirketlerin kendi paylarını bedelsiz geri alabileceği düzenlenmiştir. Yavru şirketlerin ana şirketin paylarını bedelsiz alması da bu madde kapsamında mümkündür.

TTK'nın 384. maddesinde, geri alınan şirket paylarının elden çıkarması düzenlenmiştir. Bu kapsamda, küllî halefiyet kuralının gereği pay geri alımları; bir kanuni satın alma yükümünden doğan pay geri alımları; bedellerinin tümü ödenmiş olmak şartıyla ve cebri icradan, bir şirket alacağının tahsili amacına yönelik pay geri alımları ile bedelsiz pay geri alımları, şirket için herhangi bir kayba yol açmayacak şekilde devir mümkün olur olmaz hemen ve her halükarda payların geri alınmasından itibaren üç yıl içinde elden çıkarılmak zorundadır. Bununla birlikte, bu payların şirketin esas/çıkarılmış sermayesinin %10'unu aşmaması halinde bu süreler uygulanmaz.

TTK'nın 385. maddesinde, TTK'nın 379 ila 381. maddelerine aykırı olarak geri alınan payların, geri alınma tarihinden itibaren altı ay içinde satılması gerekliliği düzenlenmiştir. TTK'nın 386. maddesinde, TTK'nın 384. ve 385. maddeleri uyarınca elden çıkarılmayan payların, sermayenin azaltılması yoluyla hemen yok edilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

TTK'nın 387. maddesinde, şirketlerin pay geri alımlarına ilişkin diğer kanunlardaki hükümlerin saklı olduğu, TTK'nın 388. maddesinde ise, şirketlerin kendi paylarını taahhüt edemeyecekleri düzenlenmiştir.

TTK'nın 389. maddesinde ise geri alınan paylara ilişkin hakların kullanılması düzenlenmiştir. Bu kapsamda, geri alınan payların şirket genel kurulunda toplantı nisabının hesaplanmasında dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir. Ek olarak, bu maddede "bedelsiz payların iktisabı hariç olmak üzere şirketler tarafından geri alınan payların hiçbir pay sahipliği hakkı sağlamayacağı, yavru şirketin iktisap ettiği ana şirket paylarına ait oy hakları ile buna bağlı hakların donacağı" hususları da düzenlenmiştir.

Şirketlerin pay geri alımları temel olarak TTK'nın 379 ilâ 389. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bununla birlikte, TTK'nın 520. maddesinde pay geri alımları ile bağlantılı düzenleme yer almaktadır. Bu maddenin 1. fıkrasında, şirketlerin, geri aldıkları payları için geri alım tutarına denk olacak şekilde yedek akçe ayırmaları gerektiği, söz konusu payların devri veya yok edilmeleri halinde ise yedek akçelerin çözülebileceği düzenlenmiştir.

Limited şirketlere yönelik olarak, TTK'nın 612. maddesinde 379. maddeye benzer düzenlemelere yer verilmiştir. Şirketler yeterli kaynağa sahipse ve geri

alınacak pay tutarı sermayenin %10'unu aşmıyorsa pay geri alımı yapabilirler. Söz konusu pay geri alımı esas sözleşmedeki bir maddeden veya mahkeme kararından kaynaklanıyorsa bu sınır %20 olarak uygulanır. Ek olarak, pay geri alımı için ödenen tutar kadar yedek akçe ayrılır.

Yine TTK'nın 357., 369. ve 391. maddelerinde konuyla dolaylı olarak ilgili hükümler yer almaktadır. Söz konusu maddeler birlikte değerlendirildiğinde, şirket yönetiminin, pay geri alımlarında pay sahiplerine karşı eşit davranmakla yükümlü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.2.2. SerPK'da Pay Geri Alımı

6102 sayılı TTK'nın yayınlanmasından önce, 6762 sayılı TTK'nın 329. maddesine istinaden SPK tarafından alınan 01.09.2009 tarih ve 27/748 sayılı İlke Kararı ile birlikte payları borsada işlem gören aracı kurumlar ve yatırım ortaklıkları %20 oranına kadar pay geri alımı yapma imkânına kavuşmuşlardır (SPK, 2009). 6102 sayılı TTK'nın yayınlanmasıyla birlikte, şirketlerin pay geri alımına yönelik mevzuat çerçevesi yenilenmiş ve belirli şartlarla sınırlı olmak üzere tüm anonim şirketleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ayrıca şirketlerin geri alabileceği pay miktarı TTK'ya uyumlu olacak şekilde %10 ile sınırlandırılmıştır (SPK, 2011). Ayrıca Türkiye'de 2016 yılında yaşanan olağanüstü durumlar nedeniyle, SPK'nın geçici süreyle pay geri alım üst limitini sınırsız hale getirdiği görülmektedir (SPK, 2016).

TTK'da yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla 6362 sayılı SerPK yayınlanmıştır. "Halka açık ortaklıklar, kendi paylarını, SPK tarafından belirlenen şartlar çerçevesinde satın alabilir ve rehin olarak kabul edebilirler. SPK, halka açık ortaklıkların kendi paylarını satın ve rehin almasına ilişkin şartlara, işlem sınırlarına, geri alınan payların elden çıkarılması veya itfası ve bu hususların kamuya açıklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenler. Halka açık ortaklık paylarının, söz konusu ortaklığın konsolide bilançosuna dâhil edilen ortaklıklar tarafından satın alınması da bu madde hükümlerine tabidir" denilmek suretiyle ortaklıkların kendi paylarını satın almasına imkân tanınmıştır (SerPK, 2012: madde 22). TTK ve SerPK'da yapılan düzenlemelere uyum sağlanması için SPK tarafından daha önce yayınlanan İlke Kararı 10.08.2011 tarihinde güncellenmiş ve böylece borsada işlem gören tüm şirketlerin pay geri alımı yapılabileceği düzenlenmiştir (Karakuş vd., 2017: 58).

2.2.3. Geri Alınan Paylar Tebliği'nde Pay Geri Alımı

Yürürlükte bulunan sermaye piyasası mevzuatı incelendiğinde, halka açık şirketlerin pay geri alımına ilişkin düzenlemelerin Geri Alınan Paylar Tebliği'nde yer aldığı görülmektedir. Söz konusu düzenleme, pay geri alımının sermaye piyasası boyutunu şekillendirmektedir.

Geri Alınan Paylar Tebliği'nde 24 madde yer almakta olup genel hatları ile aşağıdaki hususlara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (SPK, 2014a):

İkinci bölüm: Genel alım programına ilişkin genel esaslar ve yetkilendirme

- Madde 5: Geri alım programına ilişkin yetkilendirme
- Madde 6: Payları borsada işlem görmeyen ortaklıklara ilişkin özel hükümler
- Madde 7: Geri alım programının süresi
- Madde 8: Geri alım programının unsurları

Üçüncü bölüm: Sınırlamalar

- Madde 9: Geri alınan paylara ilişkin işlem sınırları
- Madde 10: Geri alım ve satım işlemlerinin yapılamayacağı haller
- Madde 11: SPK'nın sınırlama yetkisi ve ilk halka arzdeki kısıtlar

Dördüncü bölüm: Kamuyu aydınlatma

- Madde 12: Payları borsada işlem gören ortaklıkların kamuyu aydınlatma yükümlülükleri
- Madde 13: Payları borsada işlem görmeyen ortaklıkların kamuyu aydınlatma yükümlülükleri

Beşinci bölüm: Bilgi suiistimali ve piyasa dolandırıcılığı sayılmayan haller ve işlem esasları

- Madde 14: Bilgi suiistimali ve piyasa dolandırıcılığı sayılmayan haller
- Madde 15: İşlem esasları

Altıncı bölüm: Çeşitli ve son hükümler

- Madde 16: İstisnalar
- Madde 17: Aracı kurumların işlemlerinde istisna
- Madde 18: Geri alınan paylara ilişkin haklar
- Madde 19: Geri alınan payların elden çıkarılması ve itfası
- Madde 20: Geri alınan payların muhasebeleştirilmesi
- Madde 21: Ortaklıkların kendi paylarını rehin olarak kabul etmesi
- Madde 22: Sorumluluk

Genel hatları özet olarak yukarıda yer alan düzenlemelerle birlikte, halka açık şirketlerin pay geri alımlarına ilişkin detaylı kurallar belirlenmiştir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Pay geri alımları ile ilgili literatürde çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de pay geri alımının yasal altyapısı 2011 yılında TTK’da yapılan düzenleme ile birlikte oluşturulduğu için söz konusu çalışmalar çok fazla değildir. Literatürde yer alan çalışmalardan bazılarında Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Literatürde Yer Alan Bazı Çalışmalar

Yazar	Yıl	Çalışmanın Odak Noktası	Sonuç
Ergin	2011	Pay geri alımının mevzuat çerçevesi	2009 yılında SPK’nın aldığı ilke kararı, halka açık şirketlerin yaklaşık %16’sı için pay geri alımına imkân tanımaktadır.
Ayan	2013	Pay geri alımının mevzuat çerçevesi	Şirketlerin paylarını geri alabilmeleri için TTK’da belirtilen şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.
Otlu vd.	2014	Pay geri alımının muhasebeleştirilmesi	Şirketlerin paylarını geri almaları halinde, geri alm tutarı şirketin özkaynak tutarından düşülür.
Pirgaip	2014	Pay geri alımının etkileri	Pay geri alımı sonrasında payların likiditesi artmakta, kısa vadede anormal getiri elde etmek mümkün olmakta ve fiyat oynaklığı azalmaktadır.
Altaş	2015	Pay geri alımında yedek akçe ayrılması	Anonim şirketler, geri aldıkları pay tutarına denk gelen tutarda yedek akçe ayırmak zorundadırlar.
Eyüboğlu & Bulut	2015	Pay geri alımı bildirimlerinin finansal etkisi	Pay geri alımı bildirimleri sonucunda, bildirimden önce ve bildirimden sonra, farklı olay penceresi aralıklarında anlamlı kümülatif anormal getiriler oluştuğu belirlenmiştir.
Pirgaip & Karacaer	2015	Pay geri alımının nedenleri ve TMS/TFRS uygulamaları	Halka açık şirketler, pay değerlerinin ciddi oranda düştüğü dönemlerde, payların gerçek değeri hakkında piyasaya mesaj vererek fiyatların düşmesini/düşük fiyatlamayı önlemek amacıyla pay geri alımına başvurmaktadırlar.
Kaval	2016	Pay geri alımının vergilendirilmesi ve muhasebesi	Pay geri alımlarının ve geri alınan payların satılmasının transfer fiyatlamasına konu olup olmadığı ve oluşan karın vergisel durumu sorunlu alanları oluşturmaktadır.
Arsoy	2017	Pay geri alım duyurularının şirket piyasa değerine etkisi	Pay geri alım duyurularından sonra istatistiksel olarak anlamlı kümülatif anormal getiri elde edilmesi mümkün değildir.
Karakuş vd.	2017	Pay geri alım ilanlarının pay getirisine etkisi	Pay geri alım ilanları, bildirim tarihi öncesinde ve sonrasında istatistiksel olarak anlamlı kümülatif anormal getiriler oluşturmaktadır.

Yazar	Yıl	Çalışmanın Odak Noktası	Sonuç
Pirgaip & Karacaer	2017	Pay geri alınımının nedenleri	Halka açık şirketlerin pay geri alımı yapmasına izin verilen Türkiye’de, şirketler düşük değerlendirme, fazla sermaye ve aşırı nakit dağıtımı yapma nedeniyle pay geri alımı yapmaktadırlar.
Göçmen Yağcılar & Arslan	2018	Pay geri alım duyurularının pay getirisine etkisi	Pay geri alım duyurularının öncesinde ve sonrasında anormal getiri elde edilmesi mümkündür.
Kartal	2019	Dipnotların okunması yorumlanması	Bankalar borsada işlem gören pay senetlerinin fiyatlarına istikrar kazandırmak için pay geri alımı yapmaktadır.

Kaynak: Yazarlar

Ergin (2011), mevzuat çerçevesi açısından pay geri alımını ele aldığı çalışmasında, SPK tarafından 2009 yılında alınan ilke kararının, halka açık şirketlerin yaklaşık %16’sı için pay geri alınımına imkân tanıdığını belirtmiştir. Ek olarak, yeni TTK’nın kabul edilmesiyle birlikte pay geri alımı yapabilecek şirket sayısında ve kapsamında artış yaşanmasının beklendiği ifade edilmiştir.

Ayan (2013), mevzuat çerçevesi açısından pay geri alımını ele aldığı çalışmasında, şirketlerin paylarını geri alabilmeleri için TTK’da belirtilen şartların yerine getirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda, gerekli olan şartlar “şirketin pay geri alınımına ilişkin genel kurul kararı alması; geri alınacak bedeller düşüldükten sonra, kalan şirket net aktifinin, en az esas veya çıkarılmış sermaye ile kanun ve esas sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeyen yedek akçelerin toplamı kadar olması, geri alınacak payların bedellerinin tamamen ödenmiş olması; geri alınacak payların esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birini aşmaması” şeklinde özetlenmiştir. Ayrıca, şirketlerin kendi paylarını rehin kabul etmesi durumunda da pay geri alınımındaki söz konusu tüm koşulların aranması gerektiği belirtilmiştir.

Otlu vd. (2014), muhasebeleştirilmesi açısından pay geri alımını ele aldıkları çalışmalarında, şirketlerin geri aldıkları pay kadar tutarı şirketin özkaynak tutarından düşmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Pirgaip (2014), etkileri açısından pay geri alımını ele aldığı ve çeşitli hipotezleri sınavdığı çalışmasında, 2010/3-2013/12 döneminde BİST’te işlem gören şirketlerden pay geri alımı yapan 34 şirketi incelemiş ve pay geri alımı sonrasında payların likiditesinin arttığını, kısa vadede anormal getiri elde etmenin mümkün olduğunu ve fiyat oynaklığının azaldığını belirlemiştir.

Altaş (2015), yeni TTK düzenlemeleri yedek akçe uygulamalarını incelemiş, bu kapsamda anonim şirketlerin pay geri alımını ele almış ve pay geri alım tutarı kadar yedek akçenin pay geri alım tarihinde ayrılması gerektiği, ayrılan yedek akçelerin geri alınan payların devredilmesi ya da yok edilmesi halinde çözülebileceğini ortaya belirlemiştir.

Eyüboğlu ve Bulut (2015), finansal etkileri açısından pay geri alımı bildirimlerini ele aldığı çalışmalarında, 2003-2012 yılları arasında BIST30 endeksinde yer alan şirketler tarafından yapılan 35 pay geri alım bildirimini incelemiş ve (-10,+10) gün olay penceresi aralığında bildirimden önce ve bildirimden sonra farklı olay penceresi aralıklarında anlamlı kümülatif anormal getiriler oluştuğunu belirlemiştir.

Pirgaip ve Karacaer (2015), halka açık şirketlerin pay geri alım işlemlerini TMS/TFRS perspektifinden ele aldığı çalışmalarında, pay geri alımının, uluslararası arenada halka açık şirketlerin, pay değerlerinin ciddi oranda düştüğü dönemlerde, payların gerçek değeri hakkında piyasaya mesaj vererek borsa fiyatlarının düşmesinin ve borsada düşük fiyatlamının önüne geçmek amacıyla başvurulan bir yöntem olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Türkiye’de ise pay geri alımının TTK ve SerPK’da son dönemde (sırasıyla 2011 ve 2012 yıllarında) yapılan düzenlemelerle mevzuata kazandırıldığı, belirli şartlar altında şirketlere pay geri alımına imkân tanındığı belirtilmiştir.

Kaval (2016), vergisel ve muhasebe açısından pay geri alım işlemlerini ele aldığı çalışmada, pay geri alımlarının ve geri alınan payların satılmasının transfer fiyatlamasına konu olup olmadığının tereddüt oluşturduğunu belirtmiştir. Ek olarak, geri alınan ve daha sonra tekrar satılan paylar nedeniyle hem şirketler hem de ortaklar nezdinde oluşan karın vergisel durumu da tam olarak net değildir. Ayrıca, yürürlükte bulunan THP’de yer alan hesaplardaki eksiklikler, pay geri alımı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde, şirketleri yanlış yorum yapmaya yönlendirmektedir. Bu nedenle, şirketler pay geri alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında sorun yaşamamak için TMS/TFRS düzenlemelerine göre hareket etmelidirler.

Arsoy (2017), şirket piyasa değerine etkisi açısından pay geri alım duyurularını ele aldığı çalışmada, 2010-2015 yılları arasında pay geri alımı yapacağını açıklayan şirketleri (-20,+20) gün olay penceresi aralığında, pay geri alımı yapan ve yapmayan şirketler olarak iki grup halinde incelemiş ve istatistiksel olarak anlamlı kümülatif anormal getiri elde edilmesi mümkün olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Karakuş vd. (2017), pay getirisine etkisi açısından pay geri alım ilanlarını ele aldığı çalışmalarında, 2014-2016 yılları arasında yapılan 100 pay geri alım bildirimini incelemiş ve pay geri alım bildirimlerinin, bildirim tarihi öncesinde ve sonrasında istatistiksel olarak anlamlı kümülatif anormal getiriler oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ek olarak, aktif büyüklüğüne göre ve piyasa değeri/defter değeri oranına göre ayrılan gruplar arasında söz konusu ilişkinin farklılaştığı belirlenmiştir.

Pirgaip ve Karacaer (2017), halka açık şirketlerin pay geri alım sebeplerini inceledikleri çalışmalarında, şirketlerin düşük değerlendirilmesi, fazla sermayesinin bulunması ve aşırı nakit dağıtımını yapmak istemelerinden dolayı pay geri alımı yaptıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Göçmen Yağcılar ve Arslan (2018), pay getirisine etkisi açısından pay geri alım ilanlarını ele aldığı çalışmalarında, 10 şirket tarafından yapılan 17 adet pay geri alım duyurusunu, (-10,+10) gün olay penceresi aralığında incelemiş ve pay geri alım kararının açıklanmasından önce ve sonra, anormal getiri edilmesinin mümkün olduğunu ortaya koymuştur.

Kartal (2019), finansal raporların okunması ve dipnotların yorumlanması odaklı çalışmada, bankaların borsada oluşan pay senedi fiyatlarına istikrar kazandırmak amacıyla daha önce ihraç edilen pay senetlerini zaman zaman geri aldığını belirtmiştir. Ayrıca, pay geri alımı, bankaların özkaynaklarını azaltmaktadır. Bu nedenle, bankalar tarafından uygulanacak pay geri alım programlarında, uygulanacak programın oluşturacağı finansal etkilerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

4. BANKALARDA PAY GERİ ALIMININ MUHASEBESİ VE FİNANSAL ETKİLERİNE YÖNELİK BİR İNCELEME

Bankalar, gerçekleştirdikleri işlemlerin muhasebeleştirilmesinde BDDK tarafından yayınlanan THP'yi kullanmak zorundadırlar (BDDK, 2017: madde 1). Ek olarak, pay geri alımı yapan bankaların halka açık olması halinde, pay geri alım işlemleri SPK düzenlemesi uyarınca TMS/TFRS'ye göre muhasebeleştirilmelidir (SPK, 2014a: madde 20). Söz konusu iki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde bankaların pay geri alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS/TFRS düzenlemeleri dikkate alınarak THP'de yer alan hesapların kullanılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Böylece, BDDK ve SPK düzenlemesine uyum sağlanmış olacaktır.

Bu bölümde, öncelikle pay geri alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılacak yöntemler ile özellikli durumlara ve bu çalışmada kullanılan yaklaşıma yer verilmiştir. Ardından, pay geri alımı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılan THP hesaplarına, sonrasında ise pay geri alımı örneklerine ve pay geri alımının finansal performans üzerindeki bazı etkilerine yer verilmiştir.

4.1. Pay Geri Alımı İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesinde Yöntemler ve Özellikli Durumlar

Pay geri alımı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde farklı yaklaşımların uygulanması söz konusu olabilmektedir. Bu yaklaşımlar; maliyet yöntemi, nominal değer yöntemi ve geri çekilmiş sayma yöntemi olarak özetlenmektedir. Maliyet yönteminde, daha önce ihraç edilen payların geri alınmasında sermaye ve pay ihraç primi hesaplarını etkilenmeme, ilk hesaplar aynen korunarak, özkaynaklardan bir indirim kalemi oluşturulmakta ve geri alınan paylar alış maliyeti üzerinden bu hesaba kaydedilmektedir. Nominal değer yönteminde, maliyet yöntemine benzer bir yaklaşım izlenmekte, ancak geri alınan paylar hesabına kayıtlar nominal değer üzerinden yapılmaktadır. Geri çekilmiş sayma yönteminde ise nominal değer yönteminden farklı olarak, geri alınan payların yerine bir hesap açılarak kaydedilmek yerine paylar iptal edilmiş gibi doğrudan sermaye hesabından indirilmektedir (Pirgaip ve Karacaer, 2015: 108-109).

4.2. Pay Geri Alımı İle İlgili THP Hesapları ve Açıklamaları

Mevduat bankaları, pay geri alımlarının muhasebeleştirilmesinde THP’de yer alan 4-Özkaynaklar grubunda yer alan hesapları kullanmaktadırlar. THP’de özkaynaklar altında yer alan ilgili hesaplar aşağıda yer almaktadır (BDDK, 2017):

- 410-Sermaye-TP
 - 41000-Adi Hisse Senetleri-TP
 - 41002-Diğer-TP
- 420-Kar Yedekleri-TP
 - 42000-Yasal Yedekler
 - 420001-1. Tertip Kanuni Yedek Akçeler-TP (TTK 466/1)
 - 420002-2. Tertip Kanuni Yedek Akçeler-TP (TTK 466/2)
 - 420003-Özel Kanunlar Gereği Ayrılan Yedek Akçeler-TP

- 442-Geçmiş Yıl Kar ve Zararları-TP
 - 44201-Geçmiş Yıl Karı-TP
 - 44201-Geçmiş Yıl Zararı-TP

Ayrıca, işlemi gerçekleştirilmesindeki izlenen aşamalara göre pay geri alımı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde diğer aktif ve pasif hesaplar da kullanılabilir.

THP’de birçok kar yedeği hesabı bulunduğu görülmektedir. THP açıklamaları ele alındığında, bankaların pay geri alımlarında TTK uyarınca ayrılmaları gereken yedek akçelerin 42000-Yasal Yedekler Hesabının altında takip edilmesi gerekmektedir (BDDK, 2017). Bu kapsamda ayrılan yedek akçelerin 1. ve 2. Tertip yedek akçelerle karışmaması için 420003-Özel Kanunlar Gereği Ayrılan Yedek Akçeler Hesabı’nın (çalışmada 420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler şeklinde) kullanımı tercih edilmiştir.

4.3. Pay Geri Alımı İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Halk Bankası pay geri alım programını henüz tamamlamamış ve pay geri alım sonuçlarını ilan etmemiştir. Bu durum da dikkate alınarak, pay geri alımının muhasebeleştirilmesine ilişkin örneklerin daha somut olması ve okuyucular tarafından daha iyi anlaşılabilmesi açısından, pay geri alım programını tamamlayan İş Bankası’nın finansal rakamlarının kullanılması tercih edilmiştir.

Bölüm 4.1.’de yer verildiği üzere, pay geri alımı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde maliyet yöntemi, nominal değer yöntemi ve geri çekilmiş sayma yöntemi kullanılabilir. Bununla birlikte, geri alıma konu olan payların sadece ödeme tutarları bilinmekte olup bu payların ilk ihraç tarihleri, ilk ihraç bedelleri vb. bilgiler bilinmemektedir. Bu kapsamda, bu çalışmada geri alınan payların muhasebeleştirilmesinde maliyet yönteminin kullanılması bir zorunluluk teşkil etmekte olup bu yöntem kullanılmıştır.

4.3.1. İş Bankası Hakkında Özet Bilgiler

2019 Eylül itibarıyla İş Bankası’nın 4,5 milyar TL ödenmiş sermayesi bulunmaktadır. Söz konusu ödenmiş sermaye 3 farklı pay grubuna bölünmüş olup, pay grubu detaylara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: İş Bankası Pay Grubu Yapısı

Pay Grubu	Nominal Değer	Pay Adedi	Pay Değeri
İş (A)	0,01	100.000	1.000
İş (B)	0,01	2.900.000	29.000
İş (C)	0,04	112.499.250.000	4.499.970.000
Toplam		112.502.250.000	4.500.000.000

Kaynak: İş Bankası, 2019.

4.3.2. İş Bankası Pay Geri Alım Programı Detayları ve Toplulaştırılmış Sonuçlar

İş Bankası, 17.08.2018 tarihinde BİST’de işlem gören 130.000.000 TL adet C grubu payın 550.000.000 TL bedele kadar geri alınmasına yönelik karar alındığını duyurmuştur (KAP, 2019). Bu amaca yönelik olarak, 2018 yılı Ağustos-Aralık döneminde 232 farklı işlem gerçekleştirilerek pay geri alımı yapılmış ve pay geri alım programının sonuçları da KAP’ta yayınlanmıştır. Özet sonuçlara Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3: İş Bankası Pay Geri Alım Programı Sonuçları

Geri alınan Paylar İçin Pay Başına Ödenen Azami Fiyat (TL/Adet)	Geri alınan Paylar İçin Pay Başına Ödenen Ortalama Fiyat (TL/Adet)	Geri Alınan Toplam Pay Adedi	Toplam Geri Alım Maliyeti (TL)	Geri Alınan Payların Sermaye Oranı
4,59	4,079	130.000.000	530.306.571,95	%2,89

Kaynak: KAP, 2019.

Tablo 3’den görüleceği üzere, İş Bankası, 2018 yılında 130 milyon adet pay geri alımı yapmış, bu geri alımlarda pay başına ortalama fiyat 4,079-TL ve pay başına azami fiyat 4,59-TL olmuştur. Bankanın sermayesinin %2,89’una denk gelen söz konusu geri alımlar için İş Bankası tarafından 530,3 milyon TL ödeme yapılmıştır (İş Bankası, 2018: 16-18-149; KAP, 2019).

4.3.3. Pay Geri Alımı İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Örnekler

Pay geri alım işlemlerine dayanak teşkil eden rakamlar İş Bankası’nın KAP’ta yapılan açıklamasından alınmıştır. Toplamda 232 adet pay geri alımı işlemi yapıldığı için bunlar arasından seçilen 7 adet yüksek tutarlı işlem ele alınmıştır. Seçilen işlemlere ilişkin özete Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4: Seçilmiş Pay Geri Alım İşlemleri

İşlem No	İşlem Tarihi	İşleme Konu Payların Nominal Tutarı (TL)	İşlem Fiyatı (TL/Adet)	Ödeme Tutarı (TL)	Ödenen Tutar- Nominal Tutar Farkı
a	31.08.2018	3.500.000	4,00	14.000.000	10.500.000
b	05.09.2018	4.900.000	3,98	19.502.000	14.602.000
c	12.09.2018	7.900.000	3,97	31.363.000	23.463.000
d	19.11.2018	700.000	4,08	2.856.000	2.156.000
e	29.11.2018	600.000	4,20	2.520.000	1.920.000
f	27.12.2018	1.000.000	4,45	4.450.000	3.450.000
g	27.12.2018	925.000	4,44	4.107.000	3.182.000

Kaynak: KAP, 2019.

Bankaların kullandıkları THP’de geri alınan paylar için açılmış bir hesap bulunmadığından, bu çalışmada 41002-Diğer Hesabı’nın kullanılması tercih edilmiştir. Bununla birlikte işlemin özünün daha iyi yansıtılması amacıyla bu hesaba bir alt hesap açılarak çalışmada 410021-Geri Alınan Paylar Hesabı şeklinde kullanılmıştır. Bununla birlikte, BDDK tarafından THP’de pay geri alımlarına münhasır hesapların açılması önerilmektedir.

Ek olarak, TTK’nın 520. maddesi uyarınca pay geri alım işlemlerine ilişkin, geri alım tutarına denk olacak şekilde yedek akçe ayrılması gerekmektedir. Bu kapsamda, bu kayıtlar da pay geri alım kayıtlarının peşinden yapılmıştır.

Yedek akçe kayıtlarının oluşturulması ile ilgili olarak, güncel döneme (2018) ilişkin finansal durum tablosu ile kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu arasındaki dengenin ve etkileşimin bozulmaması açısından, yedek akçelerin geçmiş yıl karından ayrılmasının daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Bu nedenle, yedek akçelere ilişkin kayıtlar, geçmiş yıl karı hesabı ile ilişkilendirilerek oluşturulmuştur.

a)	31.08.2018		
410021-Geri Alınan Paylar		14.000.000	
010-Kasa			14.000.000
3,5 milyon TL nominal değerli pay geri alımı yapılması			
	31.08.2018		
44201-Geçmiş Yıl Karı		14.000.000	
420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler			14.000.000
3,5 milyon TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması			

44201-Geçmiş Yıl Karı	14.000.000	
420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		14.000.000
3,5 milyon TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması		
b) _____ 05.09.2018 _____		
410021-Geri Alınan Paylar	19.502.000	
010-Kasa		19.502.000
4,9 milyon TL nominal değerli pay geri alımı yapılması		
_____ 05.09.2018 _____		
44201-Geçmiş Yıl Karı	19.502.000	
420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		19.502.000
4,9 milyon TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması		
c) _____ 12.09.2018 _____		
410021-Geri Alınan Paylar	31.363.000	
010-Kasa		31.363.000
7,9 milyon TL nominal değerli pay geri alımı yapılması		
_____ 12.09.2018 _____		
410021-Geçmiş Yıl Karı	31.363.000	
420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		31.363.000
7,9 milyon nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması		

d)	_____19.11.2018_____		
410021-Geri Alınan Paylar		2.856.000	
	010-Kasa		2.856.000
700 bin TL nominal değerli pay geri alımı yapılması			
	_____19.11.2018_____		
44201-Geçmiş Yıl Karı		2.856.000	
	420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		2.856.000
700 bin TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması			
e)	_____29.11.2018_____		
410021-Geri Alınan Paylar		2.520.000	
	010-Kasa		2.520.000
600 bin TL nominal değerli pay geri alımı yapılması			
	_____29.11.2018_____		
44201-Geçmiş Yıl Karı		2.520.000	
	420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		2.520.000
600 bin TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması			
f)	_____27.12.2018_____		
410021-Geri Alınan Paylar		4.450.000	
	010-Kasa		4.450.000
1 milyon TL nominal değerli pay geri alımı yapılması			
	_____27.12.2018_____		
44201-Geçmiş Yıl Karı		4.450.000	
	420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		4.450.000
1 milyon TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması			

g) _____ 27.12.2018 _____

410021-Geri Alınan Paylar	4.107.000	
010-Kasa		4.107.000
925 bin TL nominal değerli pay geri alımı yapılması		
_____ 27.12.2018 _____		
44201-Geçmiş Yıl Karı	4.107.000	
420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler		4.107.000
925 bin TL nominal değerli pay geri alımı için yedek akçe ayrılması		
_____/.../..... _____		

Yukarıda yer verilen seçilmiş pay geri alımı işlemlerinin muhasebesine benzer şekilde İş Bankası tarafından gerçekleştirilen toplam 232 adet pay geri alım işlemi muhasebeleştirilmektedir. Tüm bu işlemler sonucunda kullanılan hesapların bu işlemlerden kaynaklanan bakiyeleri aşağıdaki gibi oluşmaktadır:

- 41002-Geri Alınan Hisse Senetleri : 530.306.571,95-TL (Borç bakiyesi)
- 010-Kasa : 530.306.571,95-TL (Alacak bakiyesi)
- 44201-Geçmiş Yıl Karı : 530.306.571,95-TL (Borç bakiyesi)
- 420003-Pay Geri Alımı Yedek Akçeler : 530.306.571,95-TL (Alacak bakiyesi)

4.4. Pay Geri Alımının Finansal Performansa Etkileri

Bankaların gerçekleştirdikleri pay geri alımları şüphesiz ki finansal sonuçlara da yol açmaktadır. Bu kapsamda, İş Bankası'nın 2018 yılsonu solo finansal rakamları kullanılarak muhtemel etkiler ele alınmıştır.

Tablo 5: İş Bankası 2018 Yılsonu Finansal Durum Tablosu Özeti (1.000 TL)

Finansal Varlıklar (Net)	121.722.056	Mevduat	245.268.846
Krediler (Net)	260.195.020	Alınan Krediler	44.792.568
Satış Amaçlı Elde Tutulan ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Duran Varlıklar (Net)	243.350	Para Piyasasına Borçlar	9.071.893
		İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net)	29.445.081
		Türev Finansal Yükümlülükler	3.705.490
Ortaklık Yatırımları	17.638.720	Karşılıklar	6.256.462
Maddi Duran Varlıklar (Net)	5.130.314	Cari Vergi Borcu	1.488.957
Maddi Olmayan Duran Varlıklar (Net)	623.294	Sermaye Benzeri Borçlanma Araçları	11.158.801
Ertelenmiş Vergi Varlığı	1.492.906	Diğer Yükümlülükler	15.478.882
Diğer Aktifler	9.341.944	Özkaynaklar	49.720.624
Toplam Varlıklar	416.387.604	Toplam Yükümlülükler	416.387.604

Kaynak: İş Bankası, 2018.

Tablo 5’den görüleceği üzere, İş Bankası’nın 2018 yılsonu aktif büyüklüğü 416,4 milyar TL’ye ulaşmıştır. 2018 yılı içinde 530,3 milyon TL pay geri alımı yapıldığı dikkate alındığında, bu işlemler sebebiyle toplam aktif büyüklüğünün 530,3 milyon TL küçüldüğü ortaya çıkmaktadır. Ek olarak, söz konusu geri alım tutarı kadar yedek akçe ayrılması gerektiği için toplam özkaynaklar da 530,3 milyon TL küçülmüştür. Diğer bir ifade, 2018 yılında yapılan pay geri alımları yapılmasaydı toplam aktifler 416,9 milyar TL, toplam özkaynaklar ise 50,3 milyar TL olacaktı. Bu rakamlar, pay geri alımı nedeniyle toplam aktiflerin % 0,13; toplam özkaynakların ise % 1,6 küçüldüğünü göstermektedir. Bankanın sahip olduğu büyük ölçek nedeniyle toplam aktiflerde küçülme oranı sınırlı kalırken, özkaynaklardaki küçülme oranı daha yüksek olmuştur.

Pay geri alımının bir diğer etkisi pay başına düşen kar üzerinde görülmektedir. 2018 yılsonu solo finansal tablolarına göre, İş Bankası yaklaşık 6,8 milyar TL net kar elde etmiştir. Pay başına karın hesaplanabilmesi için, Tablo 2’de yer alan pay grubu yapısı, pay geri alımı öncesini ve sonrasını gösterecek şekilde yeniden düzenlenmiş olup Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6: Pay Geri Alımı Öncesinde ve Sonrasında İş Bankası Pay Grubu Yapısı

Pay Grubu	Nominal Değer	Pay Geri Alımı Öncesi Pay Adedi	Pay Geri Alımı Sonrası Pay Adedi
İş (A)	0,01	100.000	100.000
İş (B)	0,01	2.900.000	2.900.000
İş (C)	0,04	112.499.250.000	112.499.250.000
Geri Alınan Paylar	0,04	-	-3.250.000.000*
Toplam		112.502.250.000	109.252.250.000

* BİST’te işlem gören C grubu paylardan 130 milyon adet geri alıma konu edildiği ve bunların nominal değeri 0,04-TL olduğu için geri alınan pay adedi 3,25 milyar olarak hesaplanmıştır.

Kaynak: İş Bankası, 2018.

Tablo 6 ile birlikte İş Bankası’nın 2018 yılsonu karı değerlendirildiğinde, pay geri alımı sonrasında pay başına düşen kar ile pay geri alımı yapılmıyorsa pay başına düşecek kar tutarının değişiklik göstereceği ortadadır. Diğer taraftan, pay geri alım tutarı kadar yedek akçe ayrılması gerektiği için, yapılan pay geri alımlarının dağıtılabilir karı düşürdüğü not edilmesi gereken bir diğer husustur.

Pay geri alımının önemli bir diğer etkisi ise oy hakkı üzerinde oluşmaktadır. Banka tarafından %2,89 oranında geri alınan paylar, genel kurul toplantı nisabını hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır. Bu nedenle, söz konusu pay geri alımı, yüksek pay oranını elinde bulunduran pay sahiplerinin oy hakkını dolaylı olarak daha da artırmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, Hisse Başına Kazanç başlıklı TMS 33 bağlamında pay geri alımının hisse başına kazanç üzerindeki etkilerinin net ve detaylı bir şekilde ortaya konulması için yeni bir çalışma yapılması ve yine pay geri alımının oy hakkı üzerindeki değişiklikleri için de ayrı bir çalışması yapılması faydalı olacaktır.

5. SONUÇ

BİST’te son dönemlerde yüksek dalga boylu hareketlenmelerin görüldüğü dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu durumda, bazı halka açık şirketler pay fiyatlarındaki düşüşü önlemek için pay geri alımına başvurmuşlardır. Nitekim 2018 yılı içinde İş Bankası ve Halk Bankası bu yönde kararlar almıştır. İş

Bankası 2018 yılında pay geri alım programını tamamlamış ve sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmıştır. Halk Bankası ise pay geri alım işlemlerine 2019 yılı içinde başlamış olup henüz pay geri alım programının sonuçlandığına ilişkin bir duyuru yapmamıştır. Dolayısıyla, bankalar açısından önemi nedeniyle bu çalışmada pay geri alımlarının muhasebesi ve finansal performansa etkileri incelenmiştir.

Pay geri alımlarının finansal etkilerine bakıldığında, şirketten önemli tutarda nakit çıkışına neden olduğu, toplam aktifleri ve toplam özkaynakları azalttığı görülmektedir. Diğer taraftan, fiili dolaşımdaki pay sayısı azaldığı için pay geri alımı sonrasında hisse başına düşer kar tutarında değişiklik yaşanmaktadır.

Pay geri alımlarının muhasebe tarafına bakıldığında, THP’de yer alan ve bankaların pay geri alımı işlemlerinde kullanılması muhtemel hesaplara çalışmada yer verilmiştir. Bununla birlikte, THP’de pay geri alımı işlemlerine yönelik açılmış hesaplar bulunmamaktadır. Pay geri alımlarının finansal ve hukuki etki oluşturduğu dikkate alınarak, BDDK tarafından THP’de pay geri alımlarına yönelik hesaplar açılması önerilmektedir.

Pay geri alımlarına yönelik yürürlükteki mevzuat incelendiğinde, halka açık bankaların pay geri alım işlemlerini TTK ve SerPK düzenlemelerine göre yaptığı anlaşılmaktadır. Bu noktada, bankaların söz konusu düzenlemeleri tam uyum sağlamaları önem taşımaktadır. Diğer taraftan, TBS’nin temel düzenleyici kuruluşu olan BDDK’nın, birçok hususta yaptığı gibi makro ihtiyati tedbirler kapsamında konuyu ele alması ve birçok finansal ve hukuki etki oluşturan bankaların pay geri alımına yönelik ikincil bir düzenleme yapması önerilmektedir. Örnek olarak, pay geri alımlarına ilişkin yedek akçelerin güncel yıl mı yoksa geçmiş yıl mı karından ayrılacağı gibi hususlara bu düzenlemede yer verilmelidir. Ayrıca, bankacılık sektörünün ülke açısından önemi dikkate alınarak TTK’da sermayenin %10’u şeklinde belirtilen üst sınır, yapılacak düzenlemede %5 gibi daha düşük belirlenebilir.

TTK’nın 357., 369. ve 391. maddelerindeki hükümler ele alındığında, pay geri alımları ile ilgili bir husus olarak şirket yönetiminin, pay sahiplerine karşı eşit davranmakla yükümlü olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nokta, pay geri alımı yapan şirket yönetimlerinin daima göz önünde tutması gereken bir husus olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de halka açık bankaların pay geri alımları muhasebe ve finansal etkiler perspektifinden ele alınmış bazı öneriler paylaşılmıştır.

Bununla birlikte sonraki çalışmalarda pay geri alımının vergi mevzuatı karşısındaki durumu, geri alınan ve daha sonra satılan payların muhasebeleştirilmesi ve vergisel durumu, pay geri alımının hisse başına kazanç ve oy hakkı üzerindeki etkisi, pay geri alımı yoluyla kar dağıtımı gibi pay geri alımının farklı yönlerinin incelenmesi literatürün derinleştirilmesi açısından faydalı olacaktır. Özellikle, pay geri alımlarının hukuki tarafa bakan yönü olan oy hakkı üzerindeki etkilerine yönelik detaylı ve kapsamlı yeni çalışmaların yapılmasının konu açısından önemli olduğu ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Altaş, S. (2015). Anonim Şirketlerde Kanuni ve İhtiyari Yedek Akçe Ayırımı. *Bankacılar*, 2(1), 35-45.

Arsoy, M. F. (2017). Hisse Geri Alım Programı Duyurularının Şirketlerin Piyasa Değerlerine Etkisi: Borsa İstanbul Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(2), 1-22.

Ayan, Ö. (2013). Anonim Şirketin Genel Kurul Kararı ile Kendi Paylarını İktisap Etmesi veya Rehin Almasının Koşulları (TTK 379) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17(1-2), 185-228.

BDDK (20.09.2017). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, Ankara : Resmi gazete (30186 sayılı).

BDDK (2018). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2018, http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_39.pdf, Erişim tarihi: 17.02.2019.

Bloomberght (2018a). İş Bankası Hisse Geri Alım Programı Açıkladı, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2149633-is-bankasi-hisse-geri-alim-programi-acikladi>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

Bloomberght (2018b). Halk Bankası'ndan 450 Milyon TL'lik Hisse Geri Alımı, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2151202-halk-bankasi-ndan-450-milyon-tl-lik-hisse-geri-alimi>, Erişim tarihi: 17.02.2019.

Ergin, E. (2011). İMKB Şirketleri için Yeni Olanak: Hisse Senedi Geri Satın Alımı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (49), 66-74.

Eyüboğlu, K. ve Bulut, H. İ. (2015). Finansal İçerikli Duyuruların Hisse Performansına Etkisi: BİST 30 Şirketleri Örneği. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(1), 75-88.

Göçmen Yağcılar, G. ve Arslan, Z. (2018). İşletmelerin Geri Alım Duyurularının Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: BİST100 Şirketleri Üzerine Bir Olay Çalışması. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32), 450-474.

İş Bankası (2018). 2018 Yılı Sonu Finansal Tabloları, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/Sayfalar/finansal-bilgiler.aspx>, Erişim tarihi: 03.04.2019.

İş Bankası (2019). Hisse Adetleri ve Piyasa Değeri, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/yatirimci-iliskileri/paylara-iliskin-bilgiler/Sayfalar/paylara-iliskin-bilgiler.aspx>, Erişim tarihi: 29.12.2019.

KAP (2019). Bildirim Sorgulama, <https://www.kap.org.tr/tr/bildirim-sorgu>, Erişim tarihi: 16.10.2019.

Karakuş, R.; Zor, İ. ve Yılmaz Küçük, Ş. (2017). Pay Geri Alım İlanlarının Hisse Getirisine Etkisi Muhasebe ve Finansman Dergisi, (75), 55-70.

Kartal, M. T. (2019). Finansal Tablolarda Dipnot Okuma ve Yorumlama. Uygulamalı Finansal Tablolar Analizi. Ankara : Gazi Kitabevi.

Kaval, H. (2016). Geri Alınan Payların Vergilemesinde ve Muhasebesinde Sorunlar. Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 2(2), 87-116.

Otlu, F.; Bekçi, İ. ve Karataş, Ö. N. (2014). TTK'ya Göre Anonim Şirketlerin Kendi Paylarını İktisap Etmesi ve Muhasebeleştirilmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 283-298.

Pirgaip, B. (2014). Pay Geri Alımları İle Geri Alım İşlemlerinin Neden Ve Sonuçlarının Analizi: Borsa İstanbul Üzerine Bir Uygulama. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Pirgaip, B. ve Karacaer, S. (2015). Borsa Şirketlerinin Pay Geri Alım İşlemlerine Yönelik TMS/TFRS Uygulamaları. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (66), 105-127.

Pirgaip, B. ve Karacaer, S. (2017). Why Do Firms Repurchase Their Stocks? Evidence from an Emerging Market. Eurasian Journal of Business and Management, 5(3), 26-34.

SPK (03.01.2014). Geri Alınan Paylar Tebliği. Ankara : Resmi Gazete (28871 sayılı).

SPK (03.09.2009). Hisse Geri Alımına İlişkin Basın Duyurusu, <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/200993/1>, Erişim tarihi: 08.10.2018.

SPK (11.08.2011). Hisse Geri Alımlarına İlişkin Basın Duyurusu, <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/2011811/0>, Erişim tarihi: 08.10.2018.

SPK (21.07.2016). Basın Duyurusu, <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20160721/0>, Erişim tarihi: 08.10.2018.

SPK (23.01.2014). Özel Durumlar Tebliği. Ankara : Resmi Gazete (28891 sayılı)

T.C. Yasalar (09.07.1956). 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu. Ankara : Resmi Gazete (9346 sayılı)

T.C. Yasalar (14.02.2011). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu. Ankara : Resmi Gazete (27846 sayılı) T.C. Yasalar (30.12.2012). 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu. Ankara : Resmi Gazete (28513 sayılı).